SOTSIAALMINISTEERIUM

Eesti Arstide Liit
arstideliit@arstideliit.ee

Teie 28.09.2026

Meie 23.10.2026 nr 1.5-1.1/2296-2

Vastus pöördumisele

Lugupeetud Eesti Arstide Liidu president

Täname Eesti Arstide Liitu pöördumise eest. Jagame seisukohta, et patsiendi ja arsti vaheline usaldus ning patsiendisaladuse tegelik kaitse on tervishoiu toimimise vältimatud eeldused. Terviseandmete kaitseks on kehtestatud õiguslikud, korralduslikud ja tehnilised meetmed, mida kavandatavate regulatsioonidega täiendatakse selgemate menetluslike tagatistega. Inimene peab saama tervishoiuteenust saades olla kindel, et tema andmeid töödeldakse üksnes selgel õiguslikul alusel, vajalikus ulatuses ja kontrollitavalt.

Kehtiv õigus ja andmete väljastamise piirid

Kehtiva tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 59³ lõike 7 kohaselt väljastatakse tervise infosüsteemist isikuandmeid muu hulgas süüteo- või kohtumenetluses tõe väljaselgitamiseks. Tegemist on kehtiva seadusega, mida tuleb kuni selle muutmiseni kohaldada. Seetõttu ei ole TEHIKul alust peatada kõigi süüteomenetluseks vajalike terviseandmete väljastamist üksnes põhjusel, et kehtivat regulatsiooni peetakse liiga üldiseks.
Sama järeldust toetab õiguskantsleri 9. oktoobril 2026 Sotsiaalministeeriumile antud selgitus. Õiguskantsler märkis, et kehtiv säte on liiga lai ja vajab täpsustamist, kuid kuni seaduse muutmiseni ei saa tekkida olukorda, kus uurimisasutustel ei ole võimalik saada süüteomenetluseks vajalikke andmeid.

Terviseandmeid ei väljastata kellelegi pelgalt huvi või ametipositsiooni alusel. Andmeid väljastatakse ainult siis, kui selleks on seaduses sätestatud õiguslik alus ja konkreetse juhtumi puhul põhjendatud vajadus. See ei anna uurimisasutustele piiramatut õigust terviseandmeid küsida ega TEHIKule õigust neid valimatult väljastada. Iga päring peab olema põhjendatud ning selles peab olema selgelt näidatud, milliseid andmeid, millise menetluse raames ja mis eesmärgil vajatakse. Andmete küsija ja väljastaja peavad järgima eesmärgipärasuse, minimaalsuse ja vajalikkuse põhimõtteid. Väljastada tohib üksnes andmeid, mis on konkreetse menetluse eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalikud.

Riigikohtu 1. aprilli 2022. aasta otsus asjas nr 1-20-5071/72 rõhutab, et patsiendisaladuse avaldamiseks peab olema patsiendi nõusolek või seadusest tulenev selge alus. Sotsiaalministeeriumi hinnangul ei kõrvalda see otsus TTKS § 59³ lõikes 7 sätestatud õiguslikku alust, kuid kinnitab vajadust tõlgendada ja kohaldada seda kitsalt ning koos andmekaitse üldpõhimõtetega.

Teiste riigiasutuste seadusest tulenevad ülesanded

Avalikus arutelus on enim tähelepanu pälvinud uurimisasutuste võimalus saada terviseandmeid. Samas näeb õigusruum ette, et ka teised riigiasutused võivad seaduses sätestatud juhtudel saada tervise infosüsteemist või muudest riigi andmekogudest andmeid oma avalike ülesannete täitmiseks. Sellised ülesanded on muu hulgas Kaitseressursside Ametil, Terviseametil, Andmekaitse Inspektsioonil, Sotsiaalkindlustusametil, ja teistel seaduses nimetatud asutustel. Seejuures ei ole nimetatud asutuste TIS-i andmetele juurdepääsu eesmärk, ulatus ega viis ühetaoline, vaid need sõltuvad igale asutusele seadusega antud ülesannetest ja volitustest. Asutuse üldine pädevus või avaliku ülesande olemasolu ei anna siiski automaatset ega piiramatut ligipääsu terviseandmetele. Andmete saamise õigus, eesmärk ja ulatus peavad tulenema seadusest ning töödelda võib üksnes konkreetse ülesande täitmiseks vajalikke andmeid. Seetõttu tuleb iga juurdepääsu või väljastamise puhul eraldi kontrollida õiguslikku alust, eesmärki, taotletavat andmekoosseisu ja andmete vajalikkust.

Miks ligipääse ei peatata täielikult

Eesti Arstide Liidu ettepanek peatada kõik patsiendi nõusolekuta ligipääsud kuni uute tagatiste loomiseni ei ole kehtiva õiguse tingimustes tervikuna rakendatav. Üldine peatamine tähendaks, et seaduses ette nähtud juhtudel ei saaks andmeid kasutada ka siis, kui need on vältimatult vajalikud raske süüteo uurimiseks, kuriteoohvri kaitseks või muu kaaluka avaliku huvi tagamiseks. Põhiseadus lubab seaduses sätestatud juhtudel ja korras sekkuda eraellu kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks, kuid sekkumine peab alati olema proportsionaalne.

Samas nõustume pöördumise põhisisuga selles, et kehtiv regulatsioon ei ole piisavalt täpne. Avalikus arutelus kajastatud vastasseis ei muuda sisulist ühisosa: nii Eesti Arstide Liit kui ka Sotsiaalministeerium peavad vajalikuks selgemaid aluseid, rangemat eelkontrolli ja patsiendi õiguste tugevamat kaitset.

Kavandatavad muudatused ja vahepealsed kaitsemeetmed

Justiits- ja Digiministeerium on meiega koostöös valmistanud ette kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise eelnõu, mille eesmärk on kujundada süüteomenetluses ameti- ja kutsesaladuse, sealhulgas patsiendisaladuse kaitseks selgem kord. Kavandatava lahenduse kohaselt saab tervise infosüsteemist andmeid küsida üldjuhul inimese nõusolekul. Nõusoleku puudumisel, kui andmed on kriminaalmenetluse eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalikud, on vaja prokuratuuri taotlust ja eeluurimiskohtuniku luba või kohtumäärust. Erandid peavad olema kitsad ja seaduses selgelt määratletud.

Seni tuleb kehtivat seadust rakendada viisil, mis tagab terviseandmete võimalikult tugeva kaitse. TTKS § 59^3 lõige 7 annab õigusliku aluse tervise infosüsteemist isikuandmete väljastamiseks süüteo- või kohtumenetluses tõe väljaselgitamise eesmärgil, kuid ei anna uurimisasutustele piiramatut õigust andmeid saada. Iga päring peab olema seotud konkreetse süüteo- või kohtumenetlusega ning selles tuleb põhjendada andmete küsimise eesmärki, vajalikkust ja taotletavat andmekoosseisu. Väljastada võib üksnes andmeid, mis on konkreetse menetluse eesmärgi saavutamiseks vajalikud, ning seda tuleb kontrollida enne väljastamist. Päringud ja väljastamine tuleb dokumenteerida ning nende üle tuleb teha sisekontrolli. PPA ja TEHIK on oma senised töökorraldused üle vaadanud ning täpsustanud päringute põhjendamise ja kontrollimise praktikat.

Edasine koostöö

Peame vajalikuks jätkata Eesti Arstide Liiduga sisulist arutelu, et uues regulatsioonis oleks tasakaalustatud patsiendisaladuse kaitse, inimese õigus tõhusale õiguskaitsele ning riigi

kohustus menetleda süütegusid. Eriti oluline on, et lõplikus lahenduses oleksid üheselt mõistetavad juurdepääsu eesmärk, lubatud andmekoosseis, otsustaja, kontrollimehhanism, logimine ning inimese teavitamise ja oma andmetega tutvumise võimalused.

Kinnitame, et terviseandmed on kaitstud ning patsiendisaladuse tugevdamine on ministeeriumi jaoks väga oluline. Andmeid ei väljastata, kui selleks puudub seaduses sätestatud alus, ning ka seadusliku aluse olemasolu korral võib väljastada ainult eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalikke andmeid. Kehtivat seadust tuleb seni täita, kuid seda ei saa käsitleda piiramatu ligipääsuna. Eesmärgiks on jõuda vajaliku dialoogi tulemusel seadusemuudatuseni, mis seob iga sekkumise selge menetlusliku aluse, vältimatu vajaduse, minimaalse andmekoosseisu ja sõltumatu kontrolliga.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Karmen Joller
sotsiaalminister

Liisi Lillipuu
liisi.lillipuu@sm.ee